

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG
HUMANIORA

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram:

Lektorutdanning for trinn 8-13

Kandidatnummer:

9544

Veileder:

Jonas Fossli Gjersø

Tittel på bacheloroppgaven:

Hvordan har historikere tolket den hanseatiske kontroll over Norsk handel i perioden 1290 til 1397?

Antall ord: 7959

Antall vedlegg/annet:

Stavanger, 18 mai 2022

Innholdsfortegnelse

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA	1
BACHELOROPPGAVE	1
Problemstilling	3
Oppgavens struktur.....	4
Hva var Hansaforbundet?	4
Historiografi	8
P.A Munch & J.E Sars.....	8
Alexander Bugge	9
O.A Johnsen	10
Johan Schreiner	11
Det historiografiske perspektiv av hansaen i Norge 1280-1320	12
Hansaen utenfor Bergen	14
Begynnelsen på nedgangen.....	16
Svartedauden	19
Det internasjonale perspektiv	20
Konklusjon	22
Bibliografi	24

Problemstilling

Denne bacheloroppgaven er en historiografisk analyse av hvordan det hanseatiske handelsforbund tok kontroll over den Norske utenrikshandelen i perioden 1290 til 1397. Med dette i tankene er problemstillingen blitt utformet som følger; *Hvordan har historikere tolket den hanseatiske kontroll over Norsk handel i perioden 1290 til 1397?*

Oppgaven ønsker å skape en dypere forståelse for deres aktiviteter og betydning i det norske samfunnet, oppgaven kommer dermed til å fokusere primært på handelsveldet, kontrollen og i forlengelsen den makt det hanseatiske handelsforbund fikk i Norge. Denne oppgaven skal dermed undersøke hvorfor dette handelsforbundet har vekket så stor interesse blant norske middelalder historikere og hvordan de forskjellige historikerne har sett det hanseatiske herredømmet i Norge samt dets konsekvenser. Denne oppgaven kommer dermed til å se på en spesifikk periode fra 1290 til 1397. Dette blir en periode på rett rundt 100 år. Denne oppgaven har valgt å gjøre det på denne måten, fordi denne perioden gir et innblikk i hanseatenes begynnelse og deres eventuelle dominans i det norske samfunnet.

En slik historiografisk analyse kan være relevant når vi ser på hvordan synet på Hanseatene har endret seg gjennom tiden, eksempelvis kan vi se på Bugge og hans kontemporære historikere, hvor den store konflikten baserte seg på den Norske handelsstand og om det fantes en egen norsk handel klasse som aktivt kjempet imot den hanseatiske innflytelsen i Norge.

Med tanke på hvor stort tidsspenn hanseatenes opphold i Norge dekker, har jeg i stedet for å dekke hele dette spennet, valgt å innskrenke denne oppgaven og for å unngå å dekke hele spekteret av det hanseatiske forbund; deres handel nettverk, kontorer og konflikter, kommer oppgaven i stedet til å forholde seg til en generalisert tilnærming av Hansaforbundet i en periode av deres historie i Norge fra 1290 til etableringen av Kalmarunionen i 1397. Oppgaven har valgt dette spennet på rett rundt hundre år for selv om noen historikere peker til Hansaforbundets kontroll over Norsk handel allerede så tidlig som fra 1250 tallet,¹ så kan vi fortsatt se på tiden etter som en kontinuerlig kamp mellom de norske kongene og Hansaforbundet. De Norske kongene skal ha prøvd i etterkant av Hansaens uoverkommelige handelsmakt, fortsatt å skjære ut en nisje for Norske handelsmenn, men for det meste førte denne tautrekkingen mellom de hanseatiske og de norske kongene i en Hanseatisk seier.²

¹ (Nedkvitne, 2014, s. 25)

² (Scheiner, 1935, s. 58)

En annen årsak til å velge en slik periodisering har med Hansaforbundets gradvise vekst som en europeisk stormakt og svartedaudens effekt på Norges evne til å motstå Hanseatene. I en utgivelse fra Bryggen Museum «*Bergen and the German Hansa*» skriver museet at Norske handelsmenn kontrollerte Norsk handel med England frem til ca. 1280 hvorvidt denne handelen begynte å bli tatt over av tyske kjøpmenn og ikke før 1320 var all av Norges utenrikshandel dominert av Hanseatiske interesser. På grunn av dette og på grunn av svarte døden samt Den Hanseatiske seier over Danmark i 1370 ble Forbundet en av Nord-Europas «store» makter.³ Det er på bakgrunn av flere hendelser i denne perioden som eventuelt fører til et sterkt grunnlag for hanseatisk dominans i Norden at jeg har valgt å periodisere denne oppgaven på denne måten.

Oppgavens struktur

Før vi så går videre til å se nærmere på problemstillingen, har jeg tenkt å vise til hvordan jeg har valgt å strukturere denne oppgaven. Først nå har oppgaven gitt en generell introduksjon om emnet og hva oppgaven skal se nærmere på. Oppgaven ønsker først så å se generelt på hva Hansaforbundet var å fortelle deler av hvem de var og deres etablering her i Norge. Deretter kommer oppgaven til å foreta en mer historiografisk tilnærming av tidligere historiografi og hvordan tidligere historikere som forsker på dette emnet og hvordan de har tolket Hansaforbundet i Bergen. Oppgaven skal så ta for seg Norge og Hansaforbundet i årene 1290 til 1320 og hvordan historikere tolker maktforholdet i denne. I sammenheng med dette skal oppgaven så undersøke svarte døden og fikk på deres handelsvelde og hvordan svartedauden bidro til å styrke dem. Sist skal oppgaven se på et globaliseringsperspektiv og til slutt kommer en konklusjon hvor oppgaven skal se på om den fant svar på problemstillingen og veien videre i historieforskningen om Hansaforbundet

Hva var Hansaforbundet?

For å forstå hva Hansaforbundet var må vi se til de Nord-Tyske byene på slutten av 1100 tallet. Det var her i slutten av 1100 og begynnelsen av 1200 tallet at det som senere blir til Hansaforbundet vokser frem. Ett argument kan legges frem på at Hansaforbundet kan anses som en løs allianse av kjøpmenn og byer i forbundets tidlige historie. Hovedargumentet mitt

³ (Bryggens museum 1994 s. 61)

på dette kommer av en mangel på konkrete grep blant disse handelsmennene som etablerer dem som en samlet enhet. Hansaen var i Norge på flere nivåer, dem som bare handlet i sesong og dem som ble i landet året rundt; «vintersittere». Dem som var «vintersittere» ble i motsetning til sesong kjøpmennene, sittende i Bergen hele året, og er den gruppen hanseater som eventuelt ble til det hanseatiske kontor i Bergen.⁴ «Vintersitterne» og deres rettigheter i Norge var noe av det som fører til de store konflikt momentene mellom Norge og Hansaforbundet i sammen med handel å handel-rettigheter.

Det er vanskelig å presisere eksakt når Hansaforbundet ble etablert og vi kan argumentere for flere tidfestinger på basis av hvordan vi ønsker å definere forbundet; bl.a. I Norge kan vi ta i bruk Nedkvitnes tidfesting og argumentere for at året 1250 hvor han mener Hanseatene tok over Norsk handel som begynnelsen på Hansaforbundet.⁵ Arnved Nedkvitnes oversatte doktorgrad ser ut over tidsrommet 1100 til 1600 når han diskuterer Hansaforbundet i Bergen.⁶ En Hanseater blir for det meste sett på som en kjøpmann fra Tyskland, mer spesifikt en kjøpmann fra de byene som senere ble medlemmer av Hansaforbundet byer som; Lübeck, Hamburg, Bremen og Cologne. Jeg påpeker tidsrommet som brukes av Nedkvitne i hans oppgave her fordi det kan være vanskelig å virkelig definere når Hansaforbundet ble ett 'forbund'; en organisasjon som arbeidet sammen på en systematisk måte for å oppnå ett felles mål. Før dette tidspunktet var den hanseatiske liga en mye mer løs organisasjon med mindre samarbeid på det geografiske by-nivået. Nedkvitne beskriver Hansaforbundets organisasjon i denne perioden som «Ad hoc», noe som gjør dette «Ad hoc» Hansaforbundets evne til å organisere seg og drive ut konkurrerende handelsmenn imponerende. Det kan være flere årsaker til dette, blant annet skriver Schreiner og O.A Johnsen; at deler av årsaken til at «Tyskerne» kunne utkonkurrere Nordmenn var på bakgrunn av deres teknologiske fremgang og bruken av kogger i motsetning til de Norske langskipene som ga Hansaforbundet en stor fordel over de Norske kjøpmenn.⁷ Et annet perspektiv som kan være interessant i denne forbindelse kommer fra Mike Burkhardt som skrev artikkelen «The German Hanse and Bergen – new perspectives on an old subject».⁸ Denne teksten omhandler mye arbeid rundt hvordan Hanseatene bygde sosiale nettverk og hvordan de organiserte seg i utføringen av handel. Selv om Burkhardt forholder seg til det 13. århundre hvor Hansaforbundet allerede

⁴ (Nedkvitne, 2014, s. 334)

⁵ (Nedkvitne, 2014, s. 25)

⁶ (Ibid, 2014, s, 1)

⁷ (Schreiner, 1935 s. 17-18)

⁸ (Burkhardt, 2010, s. 60)

eksiterte i et mer organisert format er det likevel interessant å se på hvordan en økt evne til å organisere mennesker kan ha bidratt til handelsdominansen i Norden. Dette er også et perspektiv vi ser som blir meget prevalent i Norsk historie skriving, hvor den tyske evnen til å utkonkurrere Nordmenn får betydelig konsekvenser for Norsk utenrikshandel.

Denne handelen blant tyske og norske kjøpmenn gir en antydning til begynnelsen på det tyske forbundets inntrengsels i det nordiske markedet, noe som også O.A Johnsen påpeker i hans innledning til boken «Norgesveldets undergang», han kaller Norge her ett «Koloniland» hvor eventyrere, kjøpmenn og adel kom for å søke sin lykke.⁹ Ifølge Blom skal årsaken til denne interessen i det Nordiske marked komme fra en befolkningsvekst i vest og- sentral Europa, hvor den norske tørrfisk ble en ettertraktet vare allerede ifra 11 hundre tallet.¹⁰ I denne forbindelse skriver Nedkvitne i sin engelsk oversatte doktorgradsavhandling «*The German Hansa And Bergen 1100-1600*» at vin var hoved importen til de tyske kjøpmenn i Bergen i året 1186.¹¹ Her får vi en kontrast mellom den tidlige og senere handelen hvorvidt tidlig så vi mer luksus varer ergo vin for fisk, mens senere ble det korn, en vare som oftest transporteres i større bulker.

Ifølge Sars skal Hansaforbundet kjempet hardt for å komme seg inn i det Norske marked, og møtte stor motstand blant norske kjøpmenn og de politiske myndigheter.¹² Men, ettersom det her etablerte seg flere kjøpmenn fra flere Tyske byer med flere varer som blant annet metaller, stoff, lin og voks, og når så disse Tyske kjøpmennene tok i bruk flere 'sterke' midler for å håndheve interesser i det Norske marked, kan vi kanskje da anse deres samarbeid som begynnelsen på Hansaforbundets dominans; hvert fall i Norge.¹³ Vi kan også anse deres kontroll over Norskehandelen som ett av om ikke Hansaforbundets første 'monopol'. Ved monopol her anser jeg Hansaforbundets dominerende posisjon over Norge handelen som ett monopol ettersom det ble nesten umulig for Norske kjøpmenn og konkurrere med disse Hanseatiske kjøpmenn. Denne posisjonen ble så ytterlig styrket av kong Eirik II Magnusson som ga Hansaforbundet fribrev til å utkonkurrere de Norske kjøpmenn.¹⁴

En kan også argumentere for at selve Hansaforbundet ble etablert i 1367, altså året hvor representanter fra de forskjellige Hansabyene begynte å møte på en mer permanent

⁹ (Johnsen, 1924, s. 2)

¹⁰ (Blom, 1957, s. 7)

¹¹ (Nedkvitne, 2014, s. 34)

¹² (Sars, 1901, s. 4)

¹³ (Ibid.)

¹⁴ (Schreiner, 1935, s. 33)

basis.¹⁵ Andre argumenterer kanskje for at den Hanseatiske liga ble etablert sammen med det første møtet i 1284.¹⁶ Det er vanskelig å si nøyaktig når forbundet ble etablert, men det er klart som Nedkvitne nevner at Hanseatene var i Norge på 1250 tallet. Nedkvitne går videre til å påpeke forbundets to-delte format, hvor vi kan tolke organiseringen av forbundet på det individuelle nivå og by-nivået.¹⁷ Nedkvitne viser til året 1356 som begynnelsen på det vi kan kalle det 'organiserte' Hansaforbund.¹⁸ Jeg lener mer selv mot denne fortolkningen av Hansaforbundet, det formatet som Hansaforbundet eksisterte i før 1356 var som Nedkvitne skriver en «Ad hoc» organisasjon som arbeidet sammen i hovedsak når det fantes et felles problem.¹⁹ Denne «Ad hoc» organisasjonen kan fortsatt anses som et forbund, men i en meget redusert form. Dette baserer jeg på grunnlag av deres begrensede evne til å utøve deres handel monopol og dominante posisjon i den baltiske/nordsjø handelen. Vi kan kanskje på grunnlag av den økte organiseringen til Hansaforbundet i 1367 si at året 1367 var begynnelsen på det organiserte Hansaforbundet og at den formen som forbundet tok før dette var som nevnt en mer uorganisert allianse av byer og kjøpmenn.

En posisjon som kan være interessant for oss i dag er også å se på de likheter som finnes blant EU og Hansaforbundet. Her kan vi trekke en del paralleller spesielt med tanke på handel innad i forbundet og med tanke på hvordan forbundet tok for seg utenrikspolitikk. Jennifer Mills skriver blant annet om Hansaforbundets politiske struktur og dets plass i Østersjøen. Spesielt interessant her er hvordan forbundet forhandlet handelsavtaler som en samlet kropp i stedet for å etablere avtaler hver for seg; dette eksempelet kan vi se igjen i E/EU i dag bl.a i mars 2017 hvor da President Donald Trump prøvde å etablere en handelsavtale med bare Tyskland ekskluderende EU.²⁰ I denne forbindelse ser vi også en annen sammenligning mellom de to organisasjonene, hvorvidt Hansaforbundet arbeidet for å sikre privilegier og beskyttelser for dets medlemmer, gjør også EU mye det samme med tanke på å sikre en fordelaktig posisjon for dets medlem land gjennom å operere som en handelsblokk.

Denne holdningen til økonomiske fordeler blir viktig for oss som skal prøve å forstå holdningen til EU og spesielt for dem av oss som studerer fortiden og Hansaforbundets

¹⁵ (Mills, 1998)

¹⁶ (Ibid.)

¹⁷ (Nedkvitne, 2014, s. 13)

¹⁸ (Ibid.)

¹⁹ (Ibid.)

²⁰ (Sheth, 2017)

holdning i Norge. Schreiner skriver at Hansaforbundet i etterkant av fribrevet fra 1294, skal ha i de følgende århundrene, jobbet målrettet for å beholde de privilegier som var gitt dem av Kong Eirik II.²¹

Historiografi

I denne historiografiske del forholder jeg meg i all hovedsak til de tidlige historiske figurene som har fått størst innflytelse på oppgaven, som også bidrar betraktelig til det historiografiske synspunktet rundt hanseatene.

P.A Munch & J.E Sars

Den tidlige Norske historieskrivingen å danningen av det historiske narrative om det hanseatiske handels forbund ledes av to personer; P.A Munch og J.E Sars. Deres synspunkter blir basisen for norsk hansa forskning å forståelse frem til Alexander Bugge kommer med sin doktorgradsavhandling i 1899. Munch mente at den hanseatiske overtakelse av den norske handel var uunngåelig og at det var i hovedsak adelen som bedrev seriøs handel i Norge. Det var altså hans mening at det var en mangl på en egen 'kjøpmann klasse' i samfunnet. Munch mener dermed at Hansaforbundet fylte denne rollen i det Norske samfunn og dette gjorde det mulig for adelen å selge sine varer til disse tyske handelsmenn og importere luksus goder. Munch påpeker også at de Tyske kjøpmenn var viktige for Norge ettersom de brakte viktige varer, blant dem korn.²² Ifølge Blom slår Sars seg sammen med Munch i dette synet på forbundets rolle i Norge, hvor Sars også skriver at det var adelen som var de store aktører innad i Norsk handel i denne perioden og relegerer de selvstendige handelsmenn til en mindre rolle i det som var det Norske handel nettverk i denne perioden. Blom påpeker her at verken Sars eller Munch gjennomførte en spesialundersøkelse rundt disse momentene. Sars antydning til at det å drive Handel ikke var «fint» nok for den Norske adelen skriver Blom holder svært lite vann i en moderne historie skrivings perspektiv.²³ Mer spesifikt skal handel ifølge Sars stått i strid med 'stormennenes' samfunnsrolle å deres «rang». Dette gjør det da

²¹ (Schreiner, 1935, s 35)

²² (Blom, 1957, s. 3-4)

²³ (Ibid.)

mulig for de Tyske å handle på vegne av den norske adel og ble dermed ett punkt hvor hansaen kunne 'trengse seg inn' i den norske handelsstand.²⁴

En observasjon som kan være interessant I henhold til dette synspunktet til Munch og Sars kommer fra tidligere norsk historie, dersom vi ser tilbake til vikingene var handel en stor del av det som kom til å bli vikingtiden. Synet på at det var adelen som var drivmakten bak handel klassen kan nok være riktig, men som nevnes i senere arbeid om denne perioden var det fortsatt selvstendige skipseiere som drev handel blant annet med England. Hvorfor ble det slik at Norske handelsmenn; disse tidligere vikingene ble utkonkurrert av det Tyske forbund, og ga de virkelig opp kontroll over den Norsk handel nesten uten motstand? Ser vi til Bugge finner vi et helt annet synspunkt rundt den Norske handelsstand, Bugge legger stor vekt på den norske handel klassen som en motvekt til hansaetaten.

Alexander Bugge

Det neste skiftet i Norsk historieskriving kommer da sammen med Alexander Bugge i 1899, og det Blom kaller en «epokegjørende» doktorgradsavhandling.²⁵ I denne oppgaven kommer Bugge med ett nytt perspektiv på Norsk middelalder historie og om det som blir Norges eventuelle 'nedgang'. Hvorvidt det perspektivet som tidligere historikere; nemlig Munch og Sars kom med kan indikere at det fantes en vilje blant Nordmenn til å samarbeide med de Tyske kjøpmenn og at den Norske adel ga fra seg handelsmakten nesten frivillig, kommer Bugge med ett annet syn på saken. Ifølge Bugge var det en ganske stort strev rundt den Norske handel. Bugge skriver selv i boken *Tidsrummet 1103-1319* at den tyske handels liga overtok på fredelig vis mye av utenrikshandelen i både Sverige og Danmark på slutten av 1200-tallet. Men at de Tyske handelsmenn fant en mye større motgangsvilje i de Norske kjøpmenn og den Norske stat, her måtte det mye mer til før Hanseatene kunne ta kontroll og etablere seg i den Norske handel.²⁶ Blom viser også til at Bugge i sin historieskriving også kunne påpeke at selv om en stor andel av de skip som seilte til England tilhørte blant annet kongen, var også en ikke så liten del tilhørig uavhengige norske kjøpmenn.²⁷ Dette blir da som nevnt av Blom en stor endring i den norske historieskriving om forholdet mellom Hansaforbundet og Norge å inspirerer videre forskning rundt den norske handel klasse.

²⁴ (Sars, 1901, s. 18)

²⁵ (Blom, 1957, s. 5)

²⁶ (Bugge, 1916, s. 339)

²⁷ (Blom, 1957, s. 5)

Bugge blir derfor veldig innflytelsesrik innenfor Norsk historieskriving om dette emnet, men flere historikere er enige i at selv om arbeidet hans er viktig for å forstå Norsk handel i denne perioden, er det også mye mulig at Bugge overdrev noe i henhold til den betydning den Norske «handel-klasse» fikk for Norsk økonomi og utenrikshandel.²⁸

Bugges syn på Norsk handel og den rollen utenrikshandelen fikk for Norsk økonomi ble veldig kontroversiell blant norske middelalder historikere, hans meninger sto såpass i kontrast med det synspunktet som var blitt etablert av Munch & Sars dette skapte en ny samtale rundt hansaens rolle i Norges 'nedgang'. Rollen til hansaen ble desidert større og synet utviklet seg fra å være en mindre detalj til ett større emnet for diskusjon. Arbeidet til Bugge blir den nye standarden for senere forskere innenfor dette emnet. Men synet til Bugge rundt den Norske handel klasse forble kontroversielt ettersom tidligere historikeres som Munch & Sars i stedet mente at hansaen fylte ett tomrom i den Norske handelen og det er der ideen om at Norge 'ga fra seg' handelen kom fra, kunne Bugge vise til lite som virkelig støttet hans påstander om en ordentlig Norsk handelsstand. Bugge selv skal senere ha blitt mer moderat i sitt syn på handel-klassen, men mente fortsatt at den eksisterte. Han skal til slutt ha lent mer mot hovedsynet som støttes av hans kontemporære historikere.²⁹

O.A Johnsen

Johnsen Oscar Albert, kom med ett nytt bidrag til diskusjonen rundt hansaen å hvorfor de kunne ta over i Norge. O.A Johnsen er en av de historikerne som gikk ut mot synet til Bugge rundt den norske handelsstand, men fant seg ellers enig i de funn blant Munch, Sars og Bugge om de områder som om haver det norske folk og deres forhold til adelen.³⁰ Selv skriver Johnsen at ettersom det å drive handel ble mindre gunstig for adelen sluttet de så å støtte de borgerlige, det ble viktigere for disse som satt på store mengder jord å forvalte dem bedre, deres eiendommer og dets inntekt ble viktigere for adelen og med dette ble handel noe sekundært. O.A Johnsen viser her en klar tendens til å lene mot Sars og Munch å bruke sjansen til å illustrere hvordan Bugge har overvurdert kjøpmenn som samfunns klasse.³¹ Selv om O.A Johnsen nekter for at det eksisterte en proaktiv å 'levende' norsk handelsstand skal han ha innrømmet at den hanseatiske dominans i Norge bidro til å knuse en spirende norsk

²⁸ (Blom, 1957, s. 6)

²⁹ (Blom, 1957, s. 5)

³⁰ (Blom, 1957, s. 6)

³¹ (O.A Johnsen, 1924 s. 32)

handel klasse.³² En av måtene dette ble gjort på var gjennom en preferanse for Tyskerne, Johnsen skriver at det er klare tendenser som viser til at både kongemakten og adelen foretrakk Tyskere fremfor normen.³³ En faktor som spillet inn i en slik fortolkning kan være grunnet i O.A Johnsens syn på det teknologiske aspektet. Hvor O.A Johnsen og Schreiner etter ham påpeker dette som en av de store årsakene bak hvorfor nordmenn falt bak i handelskrigen med det Hanseatiske forbund.³⁴³⁵ I hovedsak var det den tyske evnen til å skape nettverk, organisere og fagkunnskap, samt den teknologiske fordel innenfor skipsbygging som virkelig bidro til å utkonkurrere både nordmenn og de engelske.³⁶

Johan Schreiner

Den neste historikeren som fortsatte debatten om hvilken innflytelse hanseatene fikk over Norge var Johan Schreiner. Schreiner uthever hvordan ny etterspørsel i Nord og Vest-Europa for norsk tørrfisk samtidig som det ble en trang på korn i Norge bidro til at Hansaforbundet kunne etablere seg i det Norske marked.³⁷ Schreiner gir også støtte til O.A Johnsens tanker om de tyske «kogger». I boken «Hanseatene og Norges nedgang» påpeker Schreiner at typen skip som var i bruk i Norge bidro til å begrense den mengden varer som kunne kjøpes av Norske handelsmenn, ettersom norske skip var mye mindre enn de tyske kogger.³⁸ Varer som utgjorde en profitt i bulk ble oversett, og luksus varer ble prioritert.³⁹ Det var dermed ifølge Schreiner et åpent marked for det Tyske forbund å trenge seg inn på; handelen av tørrfisk til Nord og- Vest Europa, samt korn fra de rike marker i vest og sentral Europa til Norge. Dette ble gjort mulig ifølge Schreiner og Johnsen på basis av Koggene som ble brukt av det Hanseatiske Handels Forbund, og de norske kunne på basis av denne teknologiske overlegenhet, dermed ikke konkurrere med de langt mer avanserte skip. I motsetning til Johnsen, Munch og Sars hevder Schreiner i samme lys som Bugge at det ikke var den lette overtakelsen av norsk handel som var forutbestemt av adelen, ulikt fra Bugge peker ikke Schreiner til en eksisterende handel klasse i det Norske samfunn som hovedkonkurrenten til de tyske kjøpmenn, men heller den norske overklasse; geistlige og

³² (Blom, 1957, s. 6)

³³ (O.A Johnsen, 1924, s. 31-33)

³⁴ (Blom, 1957, s. 7)

³⁵ ³⁵ (O.A Johnsen, 1924, s. 33)

³⁶ (Ibid)

³⁷ (Blom, 1957, s. 7)

³⁸ (Schreiner, 1935, s. 18)

³⁹ (Blom, 1957, s. 7)

stormenn. Hvor disse motpartene førte aktiv lovgivning for å stoppe hanseatisk ekspansjon innad i det norske markedet.⁴⁰ Måten Schreiner fremstiller Hanseatene i boken «Hanseatene og Norgesnedgang» tyder på en klar hanseatisk dominans av den Norske motpart. I «Hanseatene og Norges Nedgang» kommer denne dominansen gjennom blokader og gjennom streng kontroll av den norske korn importen og vi ser i «Hanseatene og Norge i det 16. århundre» at Schreiner peker til en avhengighet av Hanseatene som forklarer kongemaktens villighet til å gå med på de fleste hanseatiske krav.⁴²

Dersom vi baserer oss på synspunktet til Sars, Munch og Johnsen kan vi kanskje argumentere for at Norsk handel ble 'gitt' videre til det hanseatiske handels forbund. Men, dersom vi i stedet ser på Bugge og Schreiners tolkning av handelsforløpet, hvor spesielt Schreiner påpeker at Hansaforbundet måtte kjempehard for å ta over det norske marked. Kan vi vurdere om det ikke var en inntrengsels i Norsk handel. Blom gir oss ett nytt perspektiv på hvordan vi kan tolke denne handelen hvor hun skriver at det var ikke en overtakelse eller fortregelse men en ny form for handel. Hun påpeker at ettersom nordmenn ikke hadde skip som gjorde det mulig å frakte varer i bulk, er det hennes argument derfor at det ikke ble en fortregelse eller overtakelse ettersom dette var en type handel som ikke var mulig for- eller påtenkt av nordiske handelsmenn som ikke hadde de teknologiske utviklinger som lå til grunn for denne typen handel.⁴³

Det historiografiske perspektiv av hansaen i Norge 1280-1320

Dette kapittelet blir en historiografisk tolkning av de generelle trekk om Hansaforbundets tilstedeværelse overordnet i Norge. Oppgaven vil ta for seg litt rundt

⁴⁰ (Ibid., s. 11)

⁴¹ (Schreiner, 1935, s. 42)

⁴² (Schreiner, 1941, s. 38)

⁴³ (Blom, 1957, s. 8)

fortolkninger av hansaen andre steder i landet enn bare ved Bergen ettersom det er her mye av historiografien legger vekt.

Hvordan har historikere tolket Hanseatene i Norge og deres kamp for handelsmakten i Norge? Som vi så i den første historiografiske del om tidligere forskning er det flere måter å se på Hanseatenes dominansen over handels-Norge. De tidlige historikerne hadde ett meget sterkt konflikt perspektiv, Munch, Sars og O.A Johnsen la alle vekt på konflikten mellom Norge og Hansaen, Schreiner polariserte veldig synet rundt Hansaen hvor det som var bra for en av partene var dårlig for en annen.

Mye av perspektivet vårt om Hanseatene er sterkt knyttet til det forholdet mellom Forbundet og Bergen. Dette er forståelig ettersom Bergen ble ett handelssenter og ett stoppepunkt for Hanseatene i det som kom til å bli en 'trekant handel' mellom kontinentet, Norge og England.⁴⁴ Men det tyske forbund var velkommen og etablerte mindre handel poster rundt i landet, Oslo og Tønsberg var de to alternativene til Bergen hvor hanseatene også drev handel. Grunnet fribrevet fra 1294 var Hanseatene fritatt mange av bylovene i Norge og kunne reise nesten uinnskrenket rundt i landet så lenge de forholdt seg til kystbyene. I 1286/7 ble også hanseatene invitert til å drive handel i Hertugdømmet Oslo av hertug Håkon som hadde en stor mangel på korn, dette gjorde det slik at han ble nødt til å be om støtte fra utlandet eller mer spesifikt de tyske kjøpmenn.⁴⁵

Jeg inkluderer denne anekdoten for å vise til at Hanseatene ikke var begrenset til bare bergenhandelen, men var ett landsdekkende forbund. Årsaken til at vi fokuserer så mye på Bergen og årsaken til hvorfor det finnes lite omfattende skriving om Hanseatene andre plasser i landet kan kanskje ha bakgrunn i det som Burkhardt nevner; at de som var *Bergenfahrrere* ofte også var *Englandfahrrere*. Schreiner nevner *Englandfarere* i boken '*Hanseatene og Norges nedgang*', hvorvidt han også nevner at disse *Englandfahrrerne* baserte seg i Bergen. Det ser ikke ut til at han knytter dem sammen til en gruppe, men differensierer heller mellom Bergen- og *Englandfahrrere*. Burkhardt påpeker at gjennom denne ordningen var det mulig for en hanseatisk kjøpmann å gjennomføre flere stopp; selge korn i Bergen og tørrfisk i England og deretter returnere til Lübeck eller en annen handelsby før så å gjenta denne handelsruten med goder fra England.⁴⁶

⁴⁴ (Burkheart, 2010 s. 64)

⁴⁵ (Schreiner, 1935, s. 40)

⁴⁶ (Burkhardt, 2010, s. 65)

Nedkvitne skriver at vi i 1290 årene kan begynne å se starten på aktiv organisasjon av de tyske vinterboerne på basis av en ny lovgivning som stoppet organiseringen av utlendinger og stoppet dem fra å lage egne lover/regler for å regulere egen atferd. Dette kunne bare gjøres med tillatelse fra kronen.⁴⁷ Nedkvitne skriver selv at dette har mer med håndverk laug enn det gjelder det Hanseatiske forbund. Det som kan være interessant her er tanke om fribrevet fra 1294 hvorvidt dette forbudet mot aktiv organisering av utlendinger bidro til å forsinke hanseatisk sammenslåing i Bergen. De historikere jeg har sett på har alle vært ganske enig i at blant annet var det den hanseatiske evnen til å organisere seg mer effektivt som lå til grunne for at vi så Norske kjøpmenn tape kontrollen over den Norske handelen. Dette er det generelle perspektivet som godtas av de fleste tidlige Norske historikere og er som angitt tidligere også støpt i ett konflikt/polariserende perspektiv om hansaen.

Det er vel å nevne at Bugge og Nedkvitne ikke spesifiserer Norsk utenrikshandel når de definerer året 1250 som tiden hvor Norge ikke lenger har fullstendig kontroll over egen handel, men «Bergen handelen». Jeg synes allikevel det kan være forsvarlig å bruke «Norske handelen» her, dette er fordi mye om ikke all Handel mellom Norge og England, samt mer vestlige kongedømmer baserte seg i Bergen. Vi har blant annet kilder fra Danske korsfarere som besøkte Bergen hvor de merket seg alle utlendingene som befant seg i byen.⁴⁸ Denne kilden faller litt utenfor periodiseringen som vi bruker her, men uthever at det fantes flere nasjonaliteter som bedrev handel i Bergenområdet på denne tiden.

Hansaen utenfor Bergen

Når vi så retter blikket mot andre store handelsteder i Norge som blant annet Oslo området, kan vi se til Schreiners utdrag fra hertug Håkon på 1280 tallet, hvor han ber Hanseatene om å fortsette handel i Oslo. Dette kan ha bakgrunn i mangelen på Korn og en trang for hertugen å mate folket sitt. Dersom vi ser på det geografiske er det betenkelig hvorfor hertugen ba Lübeck om å gjenoppta handel, Oslo ligger mellom Danmark til sør og de Westfalske handelsbyer til øst. Dersom Hanseatene hadde nektet å gjenoppta handelen med hertug Håkon var det bare Vest-Europa som var åpen til ham, hvor han hadde møtt motstand fra de vest-hanseatiske byene som Köln. Her ligger bare da England åpent for handel og vi vet fra Schreiner at de Engelske ikke hadde en pålitelig adgang til korn.⁴⁹ Denne

⁴⁷ (Nedkvitne, 2014, s. 335)

⁴⁸ (Bryggens museum 1994 s. 11)

⁴⁹ (Schreiner, 1935, s. 13 & 40)

hendelsen gir støtte til det synspunktet at adelen ønsket hansaen velkommen. Hendelsen er også i strid med Bugges synspunkt om den norske handelsstand, ettersom Hertugen her ikke søkte hjelp blant egne landsmenn først, men skrev heller et brev til hansa forbundet. Allikevel skriver Schreiner at de Hanseatiske kjøpmenn ikke klarte å etablere seg på samme måte i Tønsberg og Oslo området på samme måte som de gjorde i Bergen. Slik Schreiner forteller skal Hanseatene etter å ha etablert ett eget 'kjøpmankompani' på midten av 1300 tallet fortsatt holdt en svakere stilling i Oslo og Tønsberg. Han legger til at Nordmenn i de mer 'ubetydelige' byer forstått holdt en sterkere stilling i deres møte med Hanseatene. Kanskje kan dette forholdet fortsatt gi noe støtte til Bugges tanker om en sterk Norsk handel klasse? Denne hendelsen tyder til at det ikke var mye 'samarbeid' mellom adel og en eventuell norsk handelsstand. Men den svakere posisjonen hansaen holdt i disse mer landlege stedene kan ha lagt grunnlaget for videreutvikling av en mindre norsk handelsstand.

En annen årsak til hanseatenes svakere makt på Østlandet kan ha med de interesser som lå for dette markedet; Lübeck blir som oftest anerkjent som 'hoved' byen i den Hanseatiske handel liga, noe som kan ses fra hvordan den første *diet* og alle *dieter* etterpå ble avholdt i Lübeck.⁵⁰ Når da Schreiner skriver at det var Rostock som var mest engasjert i østlandshandelen gir dette en antydning til at kanskje de Hanseatiske handelsmenn i Lübeck ikke interesserte seg for den handel og gir da også en mulig forklaring på hvordan de kjøpmenn på Østlandet klarte å unngå den samme typen dominans som vi så i Bergen. En annen årsak bak hvordan andre steder i landet kunne unngå den samme typen dominans kan ha noe med Rostocks egne interesser i Bergen området. I Nedkvitnes doktorgradsavhandling ser vi at Bergen handelen var nesten like viktig for Rostock handelsmenn som andre westfalske byer og kan dermed ha bidratt til den reduserte tilstedeværelse ved disse mindre handelsplassene. Dette er ikke til å si at andre westfalske hansa byer som Rostock var mindre verdt eller at deres aktiviteter var mindreverdige, men det gir en antydning til at dem som drev med Bergenshandelen i Lübeck satt med mer politisk innflytelse og hadde noe større interesser i Bergen, ettersom vi ikke ser mye til Lübeck og andre hansabyer i Oslo og Tønsberg området. Denne interessen for Bergen handelen understrekes når hanseatene gikk til krig med Norge på basis av handelen.⁵¹⁵²

⁵⁰ (Mills, 1998)

⁵¹ (Schreiner, 1935, s. 86)

⁵² (Schreiner, 1935, s. 93)

Begynnelsen på nedgangen

Bergens hanseatiske museum peker til 1280 som årgangen hvor den Norske utenrikshandel begynte å falle fra Norsk kontroll.⁵³ Igjen tar vi utgangspunkt i Bergen som handelssted. Hvorfor begynner hanseatene å ta kontroll over Norsk handel akkurat i denne perioden? Bryggens museum peker her til Svartedauden som en faktor, men forholder seg i den tidlige perioden til samme syn vi ser fra blant annet Schreiner og O.A Johnsen; altså en kombinasjon av trekant handel, økt organisasjons evnen og teknologiske nyvinninger som årsaken bak begynnelsen på fallet. Noe de ikke nevner eller påpeker som en mulig faktor har med Hansaforbundets første *diet* i året 1284, som vi kan anse som begynnelsen på en økt organiseringsevne blant de hanseatiske byer. Som nevnt ser vi også en økende grad med samarbeid i 1290 årene, noe som påpekes av Nedkvitne i hans doktorgradsavhandling.⁵⁴ Hvilken effekt svartedauden fikk skal oppgaven diskutere senere, men baserer vi oss på disse faktorene kan vi også se hint til et økt arbeid mot et felles mål blant disse kjøpmennene.

Schreiner observerer at Nedgangen i den Norske handel kom i årene 1307 til 1309 langt færre skip til handel porten i Lynn.⁵⁵ Ifølge Blom skal også Bugge ha påvist at de tyske kjøpmenn begynte å ta over mye av fiske-eksporten så tidlig som ved slutten av det 12. århundre. Det nevnes her også at flere av disse skipene som seilte fra Bergen med fiskelast var Norske, men reiste på vegne av Hanseatiske kjøpmenn.⁵⁶ Dette synet kommer fra Maria Wetki noe som gjør at når vi nå ser tilbake til Schreiners observasjoner og hvordan han ordlegger seg her;

«Tollregnskapene for Lynn viser at i løpet av 1303 blev byen besøkt av 19 norske skuter (...).»⁵⁷

Det som er interessant her er hvordan Schreiner påpeker 'Norske skuter' og at han her tar utgangspunkt i 'Tollregnskapene'. Vi vet ikke noe mer om hvordan disse skipene var registrert eller på vegne av hvem skipet seilte. Dette kan vi kanskje si er en egenskap av toll-listene som ofte brukes som kilde for hvilket skip som seilte til Lynn. Men dette skaper da ett spørsmål om dette ikke var Nordmenn som reiste på vegne av de Tyske allerede i 1303 og kanskje enda tidligere som nevnt av Blom; slutten av 1200 tallet. Med basis i dette ser vi

⁵³ (Bryggens museum 1994 s. 61)

⁵⁴ (Nedkvitne, 2014, s. 335)

⁵⁵ (Schreiner, 1935 s. 48)

⁵⁶ (Blom, 1957, s. 11)

⁵⁷ (Schreiner, 1935, s. 48)

andre historikere, først og fremst Maria Wetki, hevde at Bugges ros for den norske skipsfarten rundt århundreskiftet ikke er helt riktig, og at Norske seilere ble som «stråmenn» for de Tyske kjøpmenn.⁵⁸ Allikevel kan denne kilden tolkes på mange måter og eksempelvis kunne Bugge bruke denne kilden for å argumentere for at det faktisk fantes en aktiv norsk handelsstand.

Dette synet til Wetki Norske handelsmenn ser ikke ut til å være meget delt av Norske historikere, eksempelvis skriver Nedkvitne at den tyske innblandes inn i den Norsk-Engelske handel ikke så mye som drepte Norsk deltakelse som den utvidet handelen uten å ta knekken på Norsk handel.⁵⁹ Han nevner deriblant ikke at Norske kjøpmenn var underlagt Hanseatene, men peker til en levende blandet handel klasse som aktivt deltok i den Norske utenrikshandel. Her viser Nedkvitne også til tollregnskapene for de forskjellige byene, eksempelvis Lynn hvor det er sant at vi ikke kan være sikre på hvor skipet var registrert, så kan vi differensiere mellom Norske og Hanseatiske kjøpmenn og på basis av dette se hvordan handelen utviklet seg i årene 1303-11.⁶⁰ Synet til denne oppgaven er at Norske kjøpmenn ikke var som 'stråmenn' for de Tyske hanseatene, heller stiller oppgaven seg ikke enig i Bugge's syn på den Norske kjøpmannstand. Oppgaven lener mer mot det mening som var holdt av andre historikere, hvorvidt den Norske handelsstand ikke må undervurderes på samme måte som Munch, men vi må her se til de norske kjøpmenn som en helhet, hvorvidt de som opererte i Bergen var i en langt svakere posisjon; dette bekrefter Nedkvitne spesielt i tiden før svarte døden hvor i 1340, by styret i Lynn ba om beskyttelse for sine handelsmenn i Norge og ville dermed også gi beskyttelse til norske kjøpmenn «*I det tilfellet dersom de besøkte Lynn*».⁶¹

Ifølge Nedkvitne forsvant den Norsk-Engelske handel rundt 1310/20, heretter skal alle de Norske kjøpmenn ha forsvunnet fra denne handelen og Hanseatene holdt komplett kontroll over handelsstanden.⁶² Nedkvitne påpeker at den Engelske handel organisering var minst like avansert som den Tyske, men at de Engelske kjøpmenn ikke hadde et like vidt nettverk og kunne dermed ikke utvide deres handelsinteresser. Spørsmålet mitt da er at ettersom Norsk-Engelsk handel forholdt seg rimelig urørt av Hanseatiske hender inntil 1280, hvorfor var det ikke ett større ønske fra Engelsk side til å ta kontroll likt som ved den Hanseatiske?

⁵⁸ (Blom, 1957, s. 11)

⁵⁹ (Nedkvitne, 2014, s. 65)

⁶⁰ (Ibid., s. 56)

⁶¹ (Ibid., s. 66)

⁶² (Ibid., s.79)

Vi kan se effekten av Hanseatenes handelspolitikk og deres ignorering av Norsk lov i 1320 å videre, hvorvidt i året 1320 Kong Håkon innførte en ny lov som tok tilbake mange av de rettigheter Hanseatene tilegnet seg på 1290 tallet, deriblant vakttjeneste og de måtte nå følge alle bylovene i Bergen. Schreiner noterer seg at denne bestemmelsen ble lite mer enn bare et papir bestemmelse og at den fremkalte ingen endring i den måten Hanseatene oppførte seg.⁶³ Nedkvitne peker til året 1320 som det siste året hvor forbudet for organisering og laug organisering i Bergen, på bakgrunn av hvor vanlige laug var i middelalder byer. Dette gjaldt bare den generelle formen for laug og i kort tid etter, så tidlig som 1344 kom en ny lovgivning, denne gangen siktet inn på de hanseatiske og utenlandske kjøpmenn.^{64 65} Det blir her klart tatt stilling til Hanseatene på en ny måte av den Norske 'stat'. Interessant her er hvordan tidligere historikere har tolket disse tiltakene mot de Tyske kjøpmenn. Spesielt tar Schreiner hensyn til denne måten å se konflikten mellom Hanseatene og Norge. Blom noterer at tidligere historikere spesielt Bugge ikke tar ordentlig hensyn til den Norske stat og dens oppførsel.⁶⁶ Dette gjør jo dermed Schreiners skriving mer relevant når vi skal se nærmere på hvordan hanseatene kom til makten i Norge, hvorvidt han har analyserer mer den opptreden fra den Norske stat gjennom sin historieskriving. Spesielt kan vi se preg av dette i boken Hanseatene og Norgesnedgang. Schreiners syn må allikevel tas med en smule salt ettersom Schreiner tar en meget konflikt og polariserende-perspektiv på interaksjonene mellom Norge og Hansaen. Vi ser også at O.A Johnsen står frem som meget inngrodd i den tidligere historieskrivingen hvor han ikke ser til de steg den Norske stat på en saklig måte, men heller peker til at de ikke gjorde nokk for å stanse den Hanseatiske inntreden i den Norske sfære og han hincer til en mangel på en vilje for å gjøre noe.⁶⁷ Her ser vi en klar irttesette av senere historikere som Nedkvitne hvor vi ser mer av de steg som ble tatt av staten og i Nedkvitnes tilfellet en mye mer saklig undersøkelse av hansaen i Norge. Selv om Munch's tolkning ikke strekker seg langt inn i det 13 århundre er hans tidligere stå punkt innlysende. Hvor han som tidligere nevnt peker til en vilje blant kongen og Norske Stormenn til å jobbe sammen med de Tyske og hvor den Norske adel sto på deres side.⁶⁸

⁶³ (Schreiner, 1935, s. 61)

⁶⁴ (Schreiner, 1935, s. 68)

⁶⁵ (Nedkvitne, 2014, s. 335)

⁶⁶ (Blom, 1957, s. 45)

⁶⁷ (Ibid., s. 46)

⁶⁸ (Ibid., s. 43)

Svartedauden

Av de historikere som har diskutert Hanseatene i Norge ser de alle ut til å være enige om ett faktum og det er den effekt svarte døden har hatt på det Norsk-Hanseatiske forhold og den Norske handelen. Det skal ha vært ett økende forsøk av de tyske kjøpmenn til å ta kontroll over Norsk handel i etterkant av svarte døden. Bryggen Museum påpeker at i denne perioden etter svarte døden var det ikke bare ønskelig men også mulig for de Hanseatiske å styrke sin posisjon i Bergen gjort mulig ikke bare ved hjelp av svartedauden, men også det nye styreorganet som tredde frem i etterkant av Flandern krisen i 1350.⁶⁹ Dette i tillegg til svekkingen av den Norske stat gjennom svarte døden og den reduserte stillingen kongen tok til Hanseatene i etterkant av lovgivningen i 1340, var alle krav for å begynne utnyttelsen av Bergen på en ny måte nå møtt, hvor så Bergen kontoret sprang frem. For å ikke gjøre denne oppgaven lenger enn den må være kommer vi ikke til å ta for oss kontoret i Bergen i denne oppgaven, men denne oppgaven må allikevel gjenkjenne den rollen Bergen kontoret fikk for videre handel i Norge og Bergen.

Når vi så ser tilbake til svartedauden var dets effekt på Norge noe de fleste historikere er enige om, men hvilken effekt svarte døden hadde på Norge og Hanseatenes overtakelse av regionens handel er mer bestridt. Historikerne er uenige i hvordan vi skal tolke svartedaudens effekt her i Norge, spesielt når nyere historikere peker til at Norge kanskje ikke var truffet så hardt som vi like å tro, Ernst Sars peker til at det tidligere var trodd at vi mistet 2/3 av den Norske befolkningen, men nyere forskning antyder at det var nærmere 1/3, noe som tyder på at Norge ikke var hardere rammet enn våre skandinaviske naboer.⁷⁰ Denne konflikten mellom tidligere og nyere historikere på hvordan vi tolker svartedauden gir hint til utviklingen i Norsk historieskriving hvor mye av tidligere historieskriving har preg av nasjonsbyggingen, hvor det var historikerne som bygget historien til den nye nasjonen var deres perspektiver meget preget av det syn av 'oss' mot 'dem'. Her blir da hanseatene en felles fiende og det ser vi også når det kommer til svarte døden som årsak, skrivingen gir antydning til at det var bare mulig for hanseatene å 'erobre' Norge på grunn av mangedødsfallet som kom med Svarte døden, det blir ett veldig 'innover perspektiv' og veldig lite 'utover' og internasjonalt. Nå den dag i dag ser vi at historieskrivingen er mye mer

⁶⁹ (Bryggens museum 1994 s. 20)

⁷⁰ (Sars, 1901, s. 2)

fokusert rundt det internasjonale å dette gjenspeiles i vår fortolkning av svarte døden, blant annet den reviderte posisjon fra 2/3 til 1/3 dødsfall gir antydning til dette.

Ernst Sars skriver litt om svarte døden i hans book:

«Hanseaternes handelsherredømme og den store mandedød; Aristokrati og kongedømme hos de skandinaviske folk og navnlig hos nordmændene»

Hvor han i en grad tar for seg svarte døden og den effekt den fikk på Hansean's handel herredømme. Ernst her er veldig klar på at hva enn skade som ble påført av svartedauden er underlagt det handelsherredømmet som hanseatene tilegnet seg i denne perioden. Sars beskriver dette som å «har rammet Norge på den føleligste måte».⁷¹ Med hvordan han spiller ned de konsekvenser fra svartedauden i paragrafen tidligere ser det ut til at Sars legger skylden på Hanseatene for landets nedfall, men senere i samme tekst bryter Sars med tidligere historieforskning rundt Hanseatene; det skal ha vært normalt tidligere å bare se på den negative effekt som Hansaforbundet fikk for Norge, men her viser Sars til en positiv side ved Hanseatenes herredømme, hvor de skal ifølge Sars ha bidratt til landets økonomiske utvikling.⁷² Dette kan ansees som et betydelig skift i hvordan historikere ser på Hansaen, hvor tidligere det har og fortsetter å være ett 'oss mot dem' perspektiv mellom Norge og Hansaen, gir dette rom for en bredere historieforståelse i senere historieskriving hvor å kunne se ett så stort å omstridt emne som Hanseatene fra flere perspektiver enn bare 'oss mot dem' blir spesielt viktig når vi så skal forstå både Norsk politikk på den tiden, men også folket fra denne perioden. Når det er sagt forholder Sars seg fortsatt til konfliktperspektivet rundt hansaen i hans verk.

Det internasjonale perspektiv

Kan vi kanskje tolke Hansaforbundet som en form for internasjonalisering eller begynnelsen på ett viere europeisk samarbeid? I noen grad minner forbundet om den Europeiske Union, spesielt i henhold til den felles handel blokken forbundet utgjorde i

⁷¹ (Sars, 1901, s. 3)

⁷² (Sars, 1901, s. 14)

middelalderen. Hvordan vi har sett på dette har endret seg gjennom tidene, vi ser selvfølgelig ikke noe til Hanseatene og det europeiske samarbeidet fra de tidligste historikerne som ikke hadde kjennskap til dette samarbeidet. Men senere historikere har trukket sammenligninger til Den Europeiske Union, dette kan ha noe med hvor utbredt Hanseatene var i det 'europeiske'. Ulikt fra vikingenes tid kan vi anse Hanseatene som i hovedsak arbeidet innenfor Europeiske grenser å enda mer spesifikt i Tyskland, England, Skandinavia, Østersjøen & Novgorod. Utenom Russland kan vi anse de Hanseatiske grenser som dekket mye av Nord-Tyskland, med handel over meste parten av Nord-Europa. På et vis, hvert fall gjennom det økonomiske aspekt kan vi se på deres system av handelsavtaler og deres villighet til å bosette seg i andre land som en form for 'proto-schengen'. I henhold til denne bosettelsen ser vi at enkelte historikere bruker ordet koloni for å beskrive deres nedslåing. Nedkvitne bruker selv to forskjellige måter, hvorvidt han på side 12 referer til det Bergenske Kontor som en 'trading post', og den Hanseatiske beboelse i Boston som en «colony»⁷³⁷⁴, blant dem som oftest bruker «koloni» for å beskrive Hanseatisk beboelse ser vi i nyere tider. Hvor begrepet brukes av som nevnt av Nedkvitne og kommer fra Bryggen Museum som bruker det for å beskrive den beboelse som fantes ved bryggen som en «koloni». Dette kan ha noe med nyere historikere som tar ett økede perspektiv på den globale verden, hvor enkelte ser på hanseatisk ekspansjon som en form for imperialistisk-ekspansjon. Her kommer det innflytelse fra det Europeiske koloni eventyr og forfattere velger da å gjenbruke dette for å beskrive den ekspansjon som ble gjort inn i Norden. Det finnes mange måter vi kan definere en koloni på og dette kan sette preg på hvordan vi tolker den Tyske bosettingen i Norge. En definisjon som gis av Norsk Akademisk Ordbok lyder; «Nybygger samfunn utenfor hjemlandet» eller «krets av landsmenn som har slått seg ned på samme sted (særlig by) i et fremmed land og opprettholder en viss indre forbindelse», nummer to her er kanskje mer relevant for Hanseatene i Bergen. Denne definisjonen er hvert fall veldig i tråd med Nedkvitnes fortelling om *vintersitterne* i Bergen. Det er vel å merke at selv om disse er noen måter å definere koloni på så har NAOB valgt å legge dem til etter definisjonen; «område som en fremmed stat har ervervet eller erobret utenfor sitt territorium (ofte til fortrensel for den opprinnelige befolkningen)». En slik definisjon får en helt annen betydning på den hanseatiske koloniseringen av Norge hvorvidt vi må ta stilling til dersom Hansaforbundet kan klassifiseres som en stat. Denne definisjonen er støpt i den imperialistiske forståelsen av

⁷³ (Nedkvitne, 2014, s. 12)

⁷⁴ (Ibid., s. 148)

ordet koloni og er kanskje den som blir hintet til når Bryggen Museum klassifiserer den tyske bosetning ved Bryggen Bergen som en «Koloni». Denne tredje definisjonen er nok den de fleste eldre middelalder historikere ville brukt ettersom det følger det konfliktperspektivet som var relevant i den perioden.

Vi har tidligere også diskutert den hanseatiske 'inntrengelse' i den Norske økonomiske sfæren, og har sett på hvordan dette også er et moment som tolkes på ulike måter alt etter hvilket historikere som har gjennomført forskningen og til hvilken periode de tilhørte. Det kan kanskje ses på som en selvfølge at de som drev med nasjonalbyggingen var ute etter å bygge ett positivt bildet av Norge, dermed ved å se oss slått av de tyske kjøpmenn kan dette ha hatt en innflytelse på den Norske nasjonsbyggingen, det er kanskje denne tankegangen leder Munch til å si at adelen frivillig ga fra seg handel veldet i Norge til de hanseatiske. Men ettersom perioden har endret seg og vi nå er i en tid med økt globalisering har det internasjonale aspektet blitt viktigere og viktigere for den Norske historieskrivingen. I tillegg nå som mye forskning blir gjort på engelsk & vi ser Norske akademiske tekster som blant annet Nedkvitnes doktorgrad blir publisert på Engelsk åpner det Norske forsknings samfunnet rundt hanseatene seg til en mer internasjonal tilnærming. Denne holdningen ser vi dermed også gjenspeiles i nyere forskning & på det økte fokuset nyere forskning får for transnasjonale handlinger.

Konklusjon

Oppgaven har sett på hvordan de tidlige norske middelalder historikerne har tolket den perioden hvor Hansaen begynte sin dominans i Norge. Oppgaven har lagt ett spesielt søkelys på Schreiner, Sars og Bugge fra det gamle perspektivet og har lent meget på Grethe Blom og Arnved Nedkvitne for de nyere perspektivene og tolking av den større situasjonen utenfor Norge. Oppgaven har også sett på hvordan diskusjonen rundt handel og kjøpmenn utviklet seg fra Munch, til Bugge til Nedkvitne. Oppgaven har undersøkt de perspektiver som har blitt brukt av tidligere historikere og litt i henholdt til nyere historie i et forsøk på å besvare problemstillingen: *Hvordan har historikere tolket den hanseatiske kontroll over Norsk handel i perioden 1290 til 1397.*

Utviklingen av hvordan tidligere historikere har sett på Hanseatene i Norge har vært grunnet i de sosiale ideer som var relevant for deres tidsepoke, eksempelvis nasjonsbyggingen og i

nyere tid det økonomiske og internasjonale perspektiv. Vi ser ett større fokus i tidlig Norsk historie skriving på konfliktperspektivet og polariseringen av de to parter. I nyere tid har fokuset endret seg for å dekke flere ideer og synspunkt, blant dem det økonomiske, marxistiske og sosiale. Dette kan ses på hvordan nyere historikere har valgt å ordlegge seg når Hanseatene diskuteres, ordet koloni for eksempel, er støpt i det mer imperialistiske og internasjonale syn, ordet dukker ikke opp i tidligere historieskriving, dersom vi ser på Bugge, Sars og Schreiner finner vi ikke ordet Koloni for å beskrive Hanseatene i Norge. Det gjør vi heller ikke når vi ser på Nedkvitnes forståelse av emnet, hvorvidt han selv bruker koloni for å beskrive Hanseatene i Boston.

Oppgaven kommer da til den konklusjon av at de tidligste norske middelalder historikerne tolket hanseatene først som en mindre fotnote i historien om Norge og landets nedgang, ikke før Bugge kommer en ordentlig betraktning av deres rolle i landets 'nedgang'. Dette blir starten på den perioden hvor konfliktperspektivet virkelig trer frem i Norsk historieskriving om hansaen, de forskjellige historikerne har forskjellige utgangspunkt; nasjonsbygging, skriving basert på evolusjonsteorien til Darwin, marxistisk og sosialhistorisk, men ikke før i nyere tid begynner historikere å se etter mer positive effekter rundt hansaen i Norge. I mye av denne tidlige perioden ser vi dermed at det som var bra for hansaen var som oftest dårlig for Norge. Skiftet har så kommet i den mer moderne historieskrivingen hvor det nå utforskes flere aspekter rundt hansaen og deres opphold i Norge.

Bibliografi

- Blom, G. A. (1957, August 7-9). Det nordiske syn på forbindelsen mellem hansestæderne og norden: Norge. *Det nordiske historikermøde i Århus*, ss. 1-54.
- Bryggens museum. (1994). *Bergen and the German Hansa*. Bergen: Bryggens Museum.
- Bugge, A. (1916). *Norges historie fremstillet for det norske folk: tidsrummet 1103-1319*. Kristiania: Aschehoug.
- Burkhardt, M. (2010, Mars 22). The German Hanse and Bergen – new perspectives on an old subject. *Scandinavian Economic History Review*, ss. 60-79.
- Johnsen, O. A. (1924). *Noregsveldets undergang : et utsyn og et oppgjør: nedgangstiden*. Kristiania: Aschehoug.
- Mills, J. (1998, Mai). *The Hanseatic League in the Eastern Baltic*. Hentet fra web.archive.org: <https://web.archive.org/web/20110629134048/http://depts.washington.edu/baltic/papers/hansa.html>
- Myhre, J. E. (2019, Februar 14). *Norsk historieskrivning*. Hentet fra Norgeshistorie: <https://www.norgeshistorie.no/studere-fortid/historie/2071-Norsk-historieskrivning.html>
- Nedkvitne, A. (2014). *The German Hansa and Bergen 1100-1600*. Köln: Böhlau Verlag GmbH & Cie.
- New World Encyclopedia. (2017, July 27). *New World Encyclopedia*. Hentet fra Hanseatic League: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hanseatic_League
- Nilsen, L. V. (2022, Januar 13). *Bryggen i Bergen var middelalder-Norges gullgruve*. Hentet fra Nasjonalbiblioteket: <https://www.nb.no/artikkel/da-hansaen-kom-til-bergen/>
- Postel, R. (1996, November 20). *The Hanseatic League and its Decline*. Hentet fra web.archive.org: <https://web.archive.org/web/20110607061340/http://www2.hsu-hh.de/hisfrn/hanse.html>
- Sars, J. E. (1901). *Hanseaternes handelsherredømme og den store mandedød ; Aristokrati og kongedømme hos de skandinaviske folk og navnlig hos nordmændene*. Kristiania: Det norske Aktieforlag.
- Schreiner, J. (1935). *Hanseatene og Norges nedgang*. Oslo: Steenske forlag.
- Schreiner, J. (1941). *Hanseatene og Norge i det 16. århundre*. Oslo: I kommisjon hos Jacob Dybwad.
- Sheth, S. (2017, April 22). *Angela Merkel reportedly had to explain the 'fundamentals' of EU trade to Trump 11 times*. Hentet fra Businessinsider: <https://www.businessinsider.com/trump-trade-merkel-germany-eu-2017-4?r=US&IR=T>
- Tvedt, T. (2012, Januar). Om metodologisk nasjonalisme og den kommunikative situasjon: en kritikk og et alternativ. [About methodological nationalism and the communicative situation: criticism and an option, in Norwegian]. *Historisk tidsskrift*, ss. 489-510.

